

populars recollits per d'altres, no tan científicament:³ «la minyona és *brilloseta*, / tot seguit los respongué --», en el de Pelai Briz (iv, 167), al qual el *DAG.* afegí «és una noia *brillosa*», que trobà a Vilafranca.⁴

És sabut que avui *brillo*, amb el sentit de 'briu',⁵ 'alacritat', 'rapidesa', continua essent ben viu pertot, almenys en el Principat, incloent-hi tots els nivells d'ús colloquial del llenguatge de Barcelona i les altres comarques més o menys centrals. Des de petits estem acostumats a dir i sentir frases com «apa, *brillo!*,¹⁰ què hi feu aquí palplantats?», «veïam si gastes una mica de *brillo* i acabes ja la feina», «cap viu!, *brillo!*, deixeu-vos de romanceries», «amb una mica de *brillo* arribarem a dalt de Vallvidrera abans que es faci fosc», «allò era *brillo!*, els boixets li saltaven a la puntaire d'una mà a l'altra». Això està severament condemnat en la llengua literària i cap diccionari no ha gosat ni recollir-ho. No obstant, ho diu tothom: pecat nefand, horrible! Un mot «tan vulgar»...

Per què? *Briu*, *bríós*, mots entre els més nobles de la llengua literària des d'abans de Jaume I. Condemnats a mort per un petitíssim accident, per un trivial pecadet en què caigueren quan la llengua vivia en l'ostracisme literari, i en els segles en què la persecució conscient dels seus enemics forans i l'avara pobresa dels nostres homes «nobles i ilustrats» la condemnaren a sobreviure indocta. ¿Qui ens privaria de restituir-li aquest floró de la seva corona? No sé per què els nostres literats no han de tornar a usar els nobilíssims mots nostres *briu* i *bríós*, un cop netejats de la petita brossa superposada —la *-ll-*— que els desapareçava, insignificant lleganya que els podem llevar amb un esforç ben lleuger.

Recordem ara la noble parentela romànica d'aquests mots, que les llengües veïnes han il·lustrat i fins se'ls han manllevat l'una a l'altra quan no els tenien (fins el francès i l'alemany se serveixen de vegades de la forma hispano-italiana *brio* quan els convé). Car en italià no era mot autòcton, ans el prengué del castellà en el S. xvii: allí ha romàs amb una gamma de sentits més limitada, solament amb la idea de 'vivacitat' (Zaccaria); encara el dicc. cast.-it. de Franciosini el registrava el 1620 només com a mot castellà, estrany a l'italià; ja en els clàssics italians del S. xvii es va generalitzant (Buonarroti, Redi, Bellini) i després hi ha arrelat com una adquisició permanent; bé podria ser que això fos ploure sobre mullat i que en el S. xv el cat. *briu* hagués començat a infiltrar-se per Sicília i Nàpols, rebutjat de primer pels puristes, i així en el xvii ja semblés acceptable per tothom; per més que això ja no ens consti.

En castellà *brio* apareix un segle més tard que en català — «más orgullo e más *brio* tienes que toda España», escribí J. Ruiz, Arxipreste de Hita (304b), primera aparició castellana del mot; però el quadro semàntic i històric general prova que en castellà degué ser tan antic com la llengua. Ací és 'energia, valor moral'; però ja quasi al mateix temps, el lapidari poeta aforístic Semtob se'n serveix amb el valor estètic de 'elegància, garbo, gallardia': «el caer del rrocío / faze

levantar yerbas: / hónrranse con el *brio* / de señora las syervas» (*Proverbios Morales*, estr. 280.202). Per a la continuació en la història de la llengua castellana, em limitaré a remetre al DCEC I, 521.⁵

També és antic el nostre mot i genuí evidentment, des dels orígens literaris, en el portugués *brio* [S. xvi...] i en l'occità antic *briu*: aquest és ja un mot dels trobadors més clàssics: «quar d'amor es natz mos *brius* / s'ieu ren fas ni dic de bon», G. Riquier; «no pot sofrir lauzors / la gran forsa del ver *briu*», Peire Vidal (Rayn. II, 259), amb la locució adverbial de *briu* 'vigorosament' en la ploma obscena de Montaudon quan es vanta d'haver fet allò que no havia de fer un Monjo: «e m'amiga ve a celiu / e ... lo-y fauc una vetz de *briu!*» (Appel, *Chr.*, 44.18). Segurament enlloc el mot no fou tan vivaç com en occità i català antics, car solament en les nostres llengües, tan afins, se li creà un derivat tan vivaç i important com *abrivar-se*, *abrivat*, *abrivament*, ja documentat en un trobador tan clàssic com Guiraut de Bornelh: «car l'us semblan m'*abriua* lai / e l'autre ·m desvia». I és en llengua d'oc on trobem usos derivats tan curiosos com *un briu* 'una estoneta, un moment', que ja apareix en el *Jaufré*: «enaissí estet un gran *briu*: / e a Brunissén fon esquiui / car el no la escrom primiers» (Appel, *Chr.*, 3.531); o bé «*briou* s. m.: lait de chaux» en el gascó de La Teste (Moureau, s. v.), que serà una concreció del sentit de 'engallardiment', 'embelliment' aplicat a l'emblanquiment d'una façana.

En conclusió, l'àrea originària del mot *briu-brio* estava formada per les quatre llengües romàniques de la Península Ibèrica i dels dos vessants pirinencs. Estrany, en canvi, al N. de França,⁶ Alps i Nord d'Itàlia. És un tipus d'àrea celto-romànica, que reapareix en altres celtismes: hispano-cèltic i cèltic pirenaic més aviat que gàl·lic. Però el celtisme del mot està comprovat i fora de dubtes, com ja indicaren Thurneysen (*Keltorum.*, 50), Pedersen (*Litteris* VII, 23) i Pok. (*IEW*, 477.27). El sentit i forma del mot romànic corresponen bé en conjunt als que tenen en cèltic insular: irl. ant. *brīg* 'força, potència', gaèlic *brigh* «substance, essence, elixir», «juice, sap», són femenins i per tant suposen una base antiga BRĪGĀ; fonèticament corresponen a la forma romànica, més exactament, les de les llengües britòniques, que suposen un masculí *BRĪGOS: còrn. ant. *bry* 'valor', ky. *bri* «aestimatio, dignitas, nomen». A aquestes formes del cèltic insular sembla que es pot afegir un testimoni del cèltic continental, fent cas de l'etimologia de V. Bertoldi: gal·lo-llatí *briginus* 'herba Artemisia', documentat en glosses (pròpiament 'herba eficient, curativa'), que ja figura en Marcellus Empiricus, si bé allí transmès en una forma errònia *bricumus* pel manuscrit (a esmenar en *bricinus*, grafia imperfecta de *briginus*), veg. *Silloge Ascoli*, 495, i *RCelt.* XLVI, 17ss. (sembla errònia la connexió que voldria establir Whatmough, *Dial. of Anc. Gaul*).

El tractament fonètic IOU > IU és normal en català: FRAGUM > (a)frau, TĒGŪLA > teula, RĒGŪLA > La Reula, RIGORIRE > arraulir.